

„A Vasárnapi Újságból meg lehetett tudni mindent”

Krúdy Gyula és a Vasárnapi Újság

/

Wirágh András

Az 52. évfolyamában járó *Vasárnapi Újság* 1905. szeptember 10-én első ízben közölt szépirodalmi szöveget Krúdy Gyulától, aki ekkoriban, ha nem is volt teljesen ismeretlen a magyar olvasók számára, nem számított széles körben ismert és elismert szerzőnek. Habár az időszak kiadványokban az ezt megelőző esztendőkből már kétszáznál több írása jelent meg, sőt, számos kötete is elhagyta a sajtót, az igazi áttörés még váratott magára. A századelőn még meglehetősen nagy presztízsű *Vasárnapi Újság* olvasói évekkel ezelőtt debütáló kötetéről (*Üres a fészek és egyéb történetek*, 1897) olvashattak néhány soros beharangozót, illetve elvétele könyvreklámokban, kiadói hirdetésekben is találkozhattak a nevével. Megjelent kötetének nagy része nem érte el a kritikusi ingerküszöböt: vagy lapmellékletként (*Az aranybánya*, Wodianer, A Budapest Regénycsarnoka, 1901) vagy nagy példányszámú, de terjedelméből

adódóan nem nagy figyelmet kapó füzetes könyvsorozatban (a Singer és Wolfner Filléres Könyvtárában) jelentek meg. Bár a Radó Antal szerkesztette Magyar Könyvtár sok helyre eljutó reklámjában a *Nyíri csend* (1903) című kötet a „legújabb magyar elbeszélőgárda egyik legkiválóbb tagjának” szerzeményeként szerepelt, a könyvről csak egyetlen komolyabb, de igencsak szűkszavú kritika jelent meg.⁶⁵ Krúdy 1905 körüli pozíciója arra enged következtetni, hogy az irodalmi tömegtermelés szabályainak kitűnő elsajátítása még nem feltétlenül vezetett az írókarrier valódi felíveléséhez. Az ehhez szükséges előfeltételek közül pedig a szoros (és ami még fontosabb, a szerző számára is kifizetődő) kiadói kapcsolat vagy kapcsolatok hiánya jelenthette a legnagyobb akadályt. Ezért is lehetett fontos a szerző számára, hogy bejusson a *Vasárnapi Újság*ba, ezen keresztül pedig a Franklin Társulathoz, hiszen az 1873 óta részvénytársaságként működő neves kiadó valóságos kiadói konszernt működtetett, amelynek legfontosabb és legolvasottabb sajtótermékei a *Vasárnapi Újság* és melléklapjai (*Képes Folyóirat*, *Világkrónika*, *Képes Néplap* és *Politikai Újdonságok* stb.) voltak.

Krúdy Gyula az első világháború alatt kényszerből (hiszen a transzgresszív kontextusban jelentősen megváltoztak a napilapok tartalomszolgáltatói protokolljai: a lapszámok terjedelmének csökkenése mellett felértékelődött a hírek és publicisztikai írások szerepe a szépirodaloméval szemben) publicistának állt. Ekkor kezdett bele (még évtizedeken át folytatott) memoárfüzérjébe, amely éppen úgy felölelte a 19–20. század neves és elfeledett íróit, költőit és lapszerkesztőit, mint a századforduló különböző típusú és jellegű időszak kiadványait a divatlapoktól kezdve a nagy példányszámú napi-

65 sz. gy. [SZINI Gyula], „Nyíri csend”, *Pesti Napló*, 1903. okt. 18., 14.

lapokon át a kezdetben nagy élvezettel forgatott képes hetilapokig. A háború előtti sajtóaranykor felvázolásában fontos szerep jutott a *Vasárnapi Újságnak* is. A vidéki Magyarország minden szegletébe eljutó, poszt-reformkori divatlapokkal együtt indult, de azokat (színvonalban is) túlélő hetilap évfolyamai Krúdy memoárfüzérének tanulsága szerint gondosan archiválva, bekötött formában sorakoztak a családok könyvespolcain, a lapból kivágott képek szobák, kamrák és fészerek falát díszítették.

Egy 1917-es publicisztikájában a *Vasárnapi Újság* fejlécét keltette életre: „A messzi történelmi időkben, a háború előtt, vidékre utazni még akkor is szívringató cselekedet volt, ha nem várta az embert a gólyafészkes ház és a lugasban pipázó atyafi (a régi Vasárnapi Újság címlapjáról).”⁶⁶ Míg *A tiszai Solymosi Eszter* folytatásos közlésében ekképpen jellemezte a régi vidéki olvasókat:

A nép újságot nem olvasott, némely politizáló falusi potentáton kívül, éppen elegendő volt a Méhner-féle kalendárium vagy a Rózsa Kálmán és Neje kiadásában megjelent Egyiptomi álmoskönyv, amelyet a vásáron, ponyván árultak. A Vasárnapi Újságból meg lehetett tudni mindent, aki nagyon érdeklődött a világ dolgai iránt. Aki nevetni akart: annak ott volt az Urambátyám, a Borsszem Jankó, de a Bolond Istók című élclap is, amelyek egymás sarkát taposták le igyekezetükben, hogy megnevettessék a magyarokat. A napilapokat csak ügyvédek, közéleti férfiak és zsidók olvasták, akiknek tudni kellett az ország állapotát.⁶⁷

66 KRÚDY Gyula, „Te, földi Kánaán: Fogadó a Régi Világhoz”, *Magyarország*, 1917. máj. 4., 3.

67 KRÚDY Gyula, „A tiszai Solymosi Eszter” (10), *Magyarország* 1931. márc. 12., 11.

Krúdy tehát számos fiktív és biográfiai jellegű írásában idézte fel a lappal kapcsolatos emlékeit, de mivel ezek jelentős része a lap megszűnése után, az 1920-as és 1930-as években keletkezett, óhatatlanul magukon viselik az emlékezet másodlagos megmunkálásának, az utólagos megszépítésnek a nyomait. A szerző és a lap viszonyának feltárásához ez a szövegcsoporthoz egyetlen kivételt leszámítva egyébként sem nyújt sok kapaszkodót. A szóban forgó írás témája nem is elsősorban a lap, hanem annak egyik legfontosabb főszerkesztője, Nagy Miklós, akit Krúdy a *Világ* tárcasorozatában mutatott be a nagyérdeműnek.⁶⁸ Ebben azt olvashatjuk, hogy „nehéz, szinte lehetetlenséggel határos volt fiatal írónak, költőnek” a laphoz „»bejutni« Nagy Miklós idejében”, ami megmagyarázhatja, hogy Krúdy miért csak Hoitsy Pál főszerkesztősége alatt kezdett publikálni a hetilapban. Hoitsy, aki megszűnéséig irányította a lapot, az 1905. augusztus 6-i lapszámban vette át a stafétabotot, s Krúdy első, *A Gaálók öröksége* című elbeszélése egy hónap múlva meg is jelent a lapban.

Krúdy Gyula és a *Vasárnapi Újság* viszonya rövid, másfél évtizedes epizód volt mind a szerző, mind a periodika történetében, de a kapcsolat vizsgálata egyszersmind túlmutat lap és szerző viszonyán, hiszen Krúdy 1905 és 1920 között vált ismert íróból sztáriróvá, sőt, celebritássá. Emiatt szükséges reflektálni például a legkorábbi, a Krúdy és a Franklin kapcsolatára utaló dokumentumra, egy 1905. március 21-én aláírt szerződésre, amely alapján a szerző száz korona ellenében vállalta egy *Hét szilvafa* című kötet megjelentetését (a kötet 1907-ban jelent meg a Franklin által felvásárolt Lampelnél), vagy a Singer és Wolfnerrel 1912 folyamán között megállapodásokra, amelyek egyszerre utalnak Krúdy „árfolyamának” növekedé-

68 KRÚDY Gyula, „Nagy Miklós”, *Világ*, 1922. nov. 11., 2.

sére (a szerződésekben 200, 600, sőt, 2 000 koronás tételek is előfordulnak), de a különböző stílikre is.⁶⁹ A másfél évtizedes epizód három szakaszra bontható: 1905 és 1910 között Krúdy eredeti elbeszéléseket adott a *Vasárnapi Újságnak*, 1911 és 1914 között a kapcsolat fennmaradt, de a szerző már utánközléseket is közölt ez idő tájt, míg a háború alatt, 1920-szal bezárólag a kapcsolat tulajdonképpen megszűnt. A kérdésre, hogy mi vezetett ehhez a publikációs gyakorlathoz és a kapcsolat megszűnéséhez, az egyik válasz Krúdy Gyula írói sztárrá válásában keresendő.

Megelőlegezendő a tanulmány végkövetkeztetését, Krúdy számára a *Vasárnapi Újság* soha nem bizonyult kiemelten fontos nyilvánosság fórumnak. Ha megnézzük az 1905 és 1920 között különböző műfajú írásainak, tárcanovelláknak, hosszabb elbeszéléseknek, meséknek, regényeknek és publicisztikáknak helyet adó időszak kiadványok listáját, azt láthatjuk, hogy a *Vasárnapi Újság*ot a közölt szövegek számának tekintetében megelőzte a két legfontosabb gyereklap, *Az Én Újságom*, a – Franklin portfóliójába tartozó – *Jó Pajtás*, de még az 1913-ban indult *Az Érdekes Újság* is.

Mediális okokkal is magyarázható, miért találhatjuk a lista élén a korszak napilapkinálatának három kimagasló tagját, a *Magyarországot*, a *Pesti Naplót* és *Az Újság*ot. Ezekben hetente átlagosan egész kötetnyi szépirodalmi szöveg látott napvilágot, de csakis a periodicitást alapul véve – lévén ugyanúgy hetente megjelenő orgánumokról volt szó – nem világíthatunk rá arra, miért kapott hatszor több szöveget az *Új Idők*,

69 Krúdy egy Petőfi-regényt és a *Szindbád ifjúságát* is a Singernek adta el (jobban mondva felvett ezekre 200 koronát), de előbbi el sem készítette, utóbbit pedig átvitte a Nyugat Kiadóhoz. A Singertől 250 koronányi előleget és további 150 koronányi honoráriumot sepett be a *Szárnyas ember* című, soha el nem készült munkáért. KELECSÉNYI László, *Krúdy Gyula kézjegyei* (Budapest: Múzeum Antikvárium, 2003), 27–31.

mint a *Vasárnapi Újság*. Ez a két lap első látásra ugyanannyira volt – a napilapokhoz képest – korlátozott publikálási felület, nem lehetett viszont egyenlőségjelet tenni a lapokból vezető kiadói outputok, a Franklin vagy a Singer és Wolfner közé. Krúdy számára ez legkésőbb az 1910-es években teljességgel nyilvánvalóvá lett. Utóbbi hírhedten egyoldalú szerződéseket kötött a szerzőkkel, viszont garantáltan országos szintű lefedettséget biztosított. Mindebből következik az, hogy amikor egy lap és egy szerző kapcsolata a vizsgálat tárgya, az olyan nyilvánvaló faktorok mellett, mint az átadott szövegek száma és színvonala, a lap megjelenési gyakorisága, illetve a kapcsolat időtartama, az egyes lapok kiadói kapcsolatait is szükséges áttekinteni. Krúdy 1905 környékén már több, visszhangtalan kötetet, vagy inkább könyvecskét jelentetett meg a Singernél, de ezek, mint már korábban jeleztem, nem keltették fel a lapok kritikusainak érdeklődését. Arra Krúdy nem is gondolhatott, hogy leszámol a kapcsolattal (ezért folyamatosan küldte írásait a Herczeg Ferenc szerkesztette lapnak, sőt, társlapjainak, *Az Én Újságom*nak vagy a *Magyar Lányoknak* is), ellenben megpróbálkozhatott kapcsolatainak bővítésével, ez pedig a *Vasárnapi Újság* esetében Nagy Miklós főszerkesztői posztról való lemondásával vált reális lehetőséggé.

Krúdy és a *Vasárnapi Újság* viszonya nem is alakulhatott volna biztatóbban: 1905-ben a szerző három elbeszélése jelent meg a lapban, ezek mindegyikét újraközölte a *Képes Folyóirat*, az év végén pedig megjelent a Franklinnál *A cirkuszkirály* című ifjúsági regény is, amelyet eredetileg a *Néptanítók Lapjában* publikált folytatásokban. Ez utóbbi esemény hosszú idő után egy könyvismertetést eredményezett a hetilapban, amelyet ráadásul több napilap és hetilap is átvett.⁷⁰ A kritika to-

70 [SCHÖPFLIN Aladár], „A cirkuszkirály”, *Vasárnapi Újság* 52, 53. sz. (1905): 869.

vábbra sem kényeztetette el Krúdyt (hosszabban és elmarasztaló hangon csak Harsányi Kálmán emlékezett meg a kötetről a katolikus *Magyar Szemlében*), de a *Vasárnapi Újság* előfizető- és olvasótábora kicsit közelebb kerülhetett a szerzői brandhez, ráadásul a megjelent kötet előrevetítette Krúdy és a Franklin további kapcsolatát is.

1906-ban hét, 1907-ben három elbeszélést adott a hetilapnak, de az utóbbi év némiképp áttörésnek is nevezhető, hiszen a *Vasárnapi Újság* (ezen belül is Schöpflin, a lap vezető kritikusa, igaz, névtelenül) először szentelt nagyobb teret Krúdy két új kötetének (*A pajkos Gaálék*, *A szakállszáritón*) bemutatására.⁷¹ A pozitív hangvételű írás egyszerre említi Krúdy rendkívüli termékenységet és néha zavaró modorosságát. 1908-ban három, 1909-ben és 1910-ben négy-négy írást adott a *Vasárnapi Újságnak*, 1909-ban pedig megjelent a Franklin kiadásában *A bűvös erszény és egyéb elbeszélések* című kötet, amelyet egy újabb rövid anonim Schöpflin-kritika követett.⁷² *A bűvös erszény* volt az első hosszabb, folytatásokban megjelenő szövege a lapban, illetve 1905 és 1910 között ez volt az egyetlen, amelyet – a laphoz tartozó társlapok, a *Képes Folyóirat* és a *Képes Néplap* mellett – máshol is publikált. A regény a nagyváradi *Szabadságban* klasszikus tárcaregényként 44 folytatásban jelent meg 1908-ban, átcsúsztatva az 1909-es évbe is. Maga a kötet pedig azt a publikálástörténeti sajátosságot rejt, hogy a másik két bekerülő szöveg, a *Vad vizek mentén* és az *Egy különös fiatalemberről* már az 1903-as *Nyíri csend* című kötetben is megjelentek. A kritikusok azonban erről a kötetről sem emlékeztek meg tömegével.

71 [SCHÖPFLIN Aladár], „Krúdy Gyula elbeszélései”, *Vasárnapi Újság* 54, 14. sz. (1907): 282–283.

72 [SCHÖPFLIN Aladár], „A bűvös erszény”, *Vasárnapi Újság* 56, 45. sz. (1909): 943.

A századfordulón nem volt olyan lapszerkesztő vagy könyvkiadó, aki pontosan tisztában lehetett azzal, hogy az adott szerző megjelentetendő/kiadandó írása milyen formában és hol jelent meg korábban. A publikálási adatok birto-
kában ezért is lehet jelzésértékű az a tény, hogy 1910 végéig Krúdy csak eredeti, sehol nem publikált elbeszéléseket adott át a – Schöpflin által egyébként is erős kontroll alatt tartott – hetilapnak. Ezek ráadásul az említett hosszabb írás kivételével nem is lettek újraközölve, így a *Vasárnapi Újság*gal való viszony 1911-től kezdődő átformálódásának egyik okaként akár egy beigért, de valamilyen okból elmaradt elbeszéléskötetet is megjelölhetünk, hiszen a korban ritka volt az, hogy egy ekkora (jelen esetben 24 darabból álló) szövegkorpusz szinte csak egy periodika hasábjain maradt hozzáférhetővé. De az is lehetséges, hogy a *Vasárnapi Újság* fõmunkatársának, Mikszáth Kálmánnak, a Krúdy kapcsán gyakorta emlegetett irodalmi apafigurának az 1910 közepén bekövetkező halála is szerepet játszott a hangsúlyeltolódásban. Ugyanakkor az sem hagyható figyelmen kívül, hogy Krúdy 1911 elejétől kezdte el gõzerõvel publikálni Szindbád-elbeszéléseit a *Pesti Napló* hasábjain, ráadásul a szövegekből jutott a *Nyugat*nak és az új polgári radikális-szabadkõmûves napilapnak, a *Világnak* is. Akár a szövegek elementáris hatásáról, akár pusztán reklámhadjáratról volt is szó, de a *Nyugat*ban Szép Ernõ még azelõtt szánt recenziót⁷³ Szindbádnak, hogy a végül 1912 elején (vagy még 1911 legvégén) a Nyugat Kiadó gondozásában megjelent volna az elsõ Szindbád-kötet (*Szindbád ifjúsága*). Az Osvát-levelezésbõl tudható,⁷⁴ hogy Krúdy egy másik Szindbád-kompiláció

73 Szép Ernõ, „Sinbad”, *Nyugat* 4, 10. sz. (1911): 905–906.

74 „Krúdy Gyula levele Osvát Ernõnek 1911. július 16-án”, in *Tessék színt vallani: Osvát Ernõ szerkesztõi levelezése*, kiad. KOSZTOLÁNCZY Tibor és NEMESKÉRI Erika, 2 köt. (Budapest: Gondolat–OSZK, 2019), 1:538–539.

lehetőségét is felajánlotta a *Nyugat*nak, de mivel erre ők nem tartottak igényt (vagy csak lassan reagáltak az ajánlatra), a Singer és Wolfner lecsapott a szerzőre, és tulajdonképpen eljuttatta őt a korabeli irodalmi intézményrendszer előszobájába: Krúdy Gyula a kiadónál megjelent könyvei hatalmas sikerének köszönhetően 1913. december 19-én a Petőfi Társaság tagja lett.

1911 és 1914 között (vagyis az első világháború kitörése előtt) Krúdy feleannyi szöveget küldött a *Vasárnapi Újságnak*, mint az ezt megelőző hat évben, de ezek között már nemcsak eredeti elbeszélések voltak. Az *Öreg írók dalidója* (1911) más címeken 1908-ban a *Pesti Napló*-ban, 1910-ben a *Magyar Nemzet*-ben (majd még ebben az évben az aradi *Függetlenség*-ben és a nagyváradi *Szabadság*-ban) is megjelent, *A kócsag, a hajnal* című elbeszélésnek (1911) 1907-ben *Az Újság* adott helyet, a *Krumasza örökösét* (1912) 1906-ban a *Pesti Napló*, 1912-ben a *Magyar Nemzet* olvasói is elolvashatták, míg a *Bús lovag* (1913) 1907 és 1912 között több lap mellett például a *Budapesti Újságírók Egyesületének Almanachja* 1912-es kötetében is napvilágot látott. Az *öreg báró lelke* (1914) pedig egy kifejezetten régi szöveg (címében) felfrissített variánsa volt: először 1901-ben a *Magyar Hírlap* hozta le *Egy öreg férfi történetéből* címmel, majd a *Magyar Szó* egy évvel később *Az öreg báró lelke* változatban. Innen vitte át Krúdy 1903-ban a *Független Magyarország*-hoz (*A báró halála* címmel). A negyedik címváltozat egyébként 1914-ben még Temesvárott (*Temesvári Hírlap*) és Szegeden (*Délmagyarország*) is megjelent. Rögtön hozzátehetjük, hogy a *Vasárnapi Újság* szerkesztői feltehetően nem voltak tisztában a korban egyébként teljesen elfogadott utánközlés tényével, de ha így is történt volna, feltehetően nem ellenkeztek volna az ellen, hogy az egyik legsikeresebb magyar író szövegeket kíván náluk közzétenni.

A *Vasárnapi Újság* a jelzett bő három és fél évben mindegyik újonnan megjelent Krúdy-kötetről közölt írást. Krúdy növekvő ázsioja, ha máshonnan nem is, ezekből az írásokból is jól nyomon követhető. Schöpflin Aladár immár teljes névvel annak ellenére közölt hosszú, egyoldalas írást a *Zoltánka* című Krúdy-darab Magyar Színházban tartott premierjéről, hogy nem volt megelégedve az előadás alapjául szolgáló szöveggel. Krúdy *Mákvirágok kertje* című regényét a lap az 1913. január 5-i számban kezdte közölni, a közlés pedig felvezetőt is kapott:

Krúdy a legújabb időben hatalmasat lendült az irodalmi körök és a nagyközönség becsülésében egyaránt, novelláinak, regényeinek nagy s egyre fokozódó közönségük van, amely élvezettel méltányolja sajátos mély és meleg hangulatú előadásmódját, meleg humorát, a magyar életet színesen tükröző alakjait és történeteit. Új regénye egyike legérdekesebb műveinek, az írónak olyan adománya nyomul benne előtérbe, mely eddigi műveinek inkább csak a háttéréből csillogott elő: a humor, a mely egészen eredeti, egyéni és mindenekfölött szeretetreméltó és rokonszenves.⁷⁵

A *Mákvirágok kertje* című, a Franklinnál 1914-ben megjelent kötet bizonyos tekintetben esszenciája Krúdy és a *Vasárnapi Újság* kihűlő kapcsolatának, hiszen színvonalban jócskán elmarad Krúdy korabeli „magisztrális” szövegeitől (ráadásul a kötetben szintén találhatóak más kötetekben már megjelent elbeszélések). Ekkorra azonban már sürgősség volt rendszeresen publikálnia a *Vasárnapi Újság*ban, hiszen a lap olvasói

⁷⁵ SCHÖPFLIN Aladár, „Új regényeink”, *Vasárnapi Újság* 60, 1. sz. (1913): 15.

– ha máshonnan nem is – a reklámokban, ismertetőkből és recenziókban gyakran találkozhattak a nevével, sőt, arcképét is megcsodálhatták, amelyet a lap a szerző Petőfi-társaságbéli bevélasztása alkalmával tett közzé 1914 elején. Az, hogy ekkor még Krúdy számára nem volt semleges a lap, egy apró reflexió is bizonyítja, hiszen a *Mákvirágok kertjének* egyik bevezető jelenetéből kiderül, hogy a főhős, Merseházy Miklós külföldről hazatérve gyakorta „lapozgatta” a „régí Vasárnapi Újság be- kötött évfolyamait”.⁷⁶

Ami 1905 környékén vonzó lehetett Krúdy számára, már ami a *Vasárnapi Újság*gal kapcsolatos közvetlen és közvetett terveket illeti, az tíz évvel később, egy jelentősen megváltozott közegben már korántsem bizonyult ennyire megnyerő lehetőségnek. Bár Krúdy folyamatosan küldött szövegeket a lapnak, 1905 és 1914 között jócskán megnőtt a fővárosi és vidéki időszak kiadványok száma, sőt, megsokasodtak a képes lapok is. Pontos adataink erre vonatkozóan nincsenek, de feltételezhető, hogy az idő előrehaladtával az 1901-től megjelenő, leginkább másodközléseket tartalmazó *Tolnai Világlapja*, majd a háború előtt nem sokkal indult *Az Érdekes Újság* is sok előfizetőt szerzett a vidéki olvasók köréből. Talán másként alakult volna a lap és a szerző viszonya, ha sikerül a Franklinnál egy valóban sikeres kötetet megjelentetni, de elnézve az ez időben megjelenő kötetekbe felvett szövegek első publikálási helyét, a *Vasárnapi Újság* látványosan alulteljesített. Lehet, hogy a publikálási felület idővel valóban szűknek (szűkebbnek), a honorárium pedig kevésnek (kevesebbnek) bizonyult, mindenestre Krúdy háború előtti években született legfontosabb

⁷⁶ KRÚDY Gyula, *Mákvirágok kertje* (Budapest: Franklin, 1914), 11. (A reflexió a szöveg folyóiratos közlésében is szerepelt.) Krúdy a lapban közölt harmadik elbeszélésében, a *Holdas éjjelen* című darabban említi a *Vasárnapi Újság*ot, amelynek képeit az én-elbeszélő nagynénje nézegette.

írásai a *Pesti Napló*, *A Hét*, az *Új Idők*, a *Világ*, a *Nyugat* és a *Magyar Figyelő* lapszámaiból indultak el hódító útjukra – a *Vasárnapi Újság* és a Franklin csak a lepattanókat tudta bezsebelni. (Megjegyzendő, hogy a fontos írásokat közlő lapok többségénél Krúdy ismerősei, jóbarátai, például Cholnoky Viktor és Kabos Ede dolgoztak szerkesztőként.)

Az első világháború alatt a *Magyarország* vált az elsődleges publikálási közeggé, Krúdy pedig továbbra is évente sok kötetet dobott piacra, de a *Vasárnapi Újság*ban már csak két szöveggel szerepelt. Az 1917-es *Verbénai, vagy egy pesti polgár megtérése* az 1919-ben a Pallasnál megjelenő *Tótágas*ban, az 1920-as *Utazás Európa legszegényebb népei között* című publicisztika pedig az Athenaeumnál megjelenő *Magyar tükörben* jelent meg. A háborús-forradalmi helyzettel is magyarázható, hogy nemcsak Krúdy szövegei maradtak el a lapból, de a kötetiről szóló reflexiók is: 1920-ig a Franklin Társulat gondozásában megjelenő három kötetéből (*Zenélő óra*, 1915; *Útitárs* és *Pesti album*, 1919) csak a legutolsóról jelent meg írás a *Vasárnapi Újság*ban, de a kiadóval ettől függetlenül fennmaradt a viszonya. Ennek egyik nyoma egy végül az utolsó pillanatban meghiúsult publicisztikakötet, a *Magyar Köztársaság Almanachja*, amellyel kapcsolatban a Franklin vállalta, hogy amennyiben a szerző legalább 500 megrendelőt szerez rá, ki nyomtatja, honoráriumként pedig példányonként 15 koronával jutalmazza. Bár ez a (minimum) 7 500 korona a háborús hiperinfláció időszakában nem volt annyira magas összeg, mint 1914 előtt, cseppet sem bizonyult egyoldalú megállapodásnak. Egy Krúdy Zsuzsa által közölt levél alapján az előfizetők száma szépen szaporodott, de a Tanácsköztársaság végül elsöpörte a kiadvány megjelentetésének terveit.⁷⁷ Pontosabban

⁷⁷ KRÚDY Zsuzsa, „Talán mégis megjelenhetne? Egy ismeretlen Krúdy-könyvről”, *Népszabadság Vasárnapi melléklet*, 1973. aug. 16., 7.

a kötetet kinyomtatták, de bezúzták – csak az előfizetési felhívás, a címlap, valamint az előszó és a tartalomjegyzék kézírata maradt fenn.⁷⁸ Krúdy 1919-ben szerkesztője lett a Franklin által kiadott *Néplap*nak, ami fontos érv volt az új rendszer prominenseinek szemében Krúdy 1920-tól kezdődő ellehetetlenítése mellett.

Krúdy legutolsó, a *Vasárnapi Újság*ban megjelent szövegét, illetve cikksorozatát a következőképpen vezette fel a lap:

Európa legszegényebb népei közt címmel kezdjük közölni mai számunkban Krúdy Gyula egy pompás cikksorozatát, amelyben finom tollal és meleg szóval írja le a rutén nép földjét és életét. Hazánk ez északkeleti darabját is el akarják tőlünk szakítani, a magyarhoz váltig hű népének tiltakozása dacára s ez már magában is különös érdekességet ad Krúdy szép és színmagyar lelkű írásának. A cikksorozatot azon a helyen közöljük, ahol az eredeti regény szokott lenni s néhány számra fog terjedni utána⁷⁹

Mind a szerkesztőség, mind Krúdy nagy reményeket fűzhetett a folytatásos közléshez, ez a szöveg központi, lapkezdő pozíciójából is kikövetkeztethető. Az írás végül öt folytatásban jelent meg, de ez jelentette Krúdy hatyúdalát a nagy múltú hetilapban. (Amelynek karaktere a többi lapéhoz hasonlóan megváltozott a háború alatt, így például ugyanúgy kevesebb szépirodalmat közölt, mint 1914-et megelőzően. Ez a faktor is szerepet játszott Krúdy és a lap viszonyának utolsó periód-

78 (BOGÁCSI), „Új Krúdy-életműkiadás: Beszélgetés az író leányával”, *Magyar Nemzet*, 1976. nov. 12., 4. A kötetet végül 1988-ban jelentették meg a fennmaradt címlap faksimiléjével. Köszönöm Császtvay Tündének, hogy erre felhívta a figyelmemet.

79 „Irodalom és művészet”, *Vasárnapi Újság* 67, 1. sz. (1920): 11.

dusában.) Ennek egyik oka a szerzőt ekkoriban sújtó, politikai alapú támadássorozat lehetett, amely a *Magyar Múzsza* című új, csak egyetlen évig működő irodalmi folyóirat hasábjain zajlott. A Pekár Gyula szerkesztésében megjelenő lapban Császár Elemér (a felelős szerkesztő) és Négyesy László vélt vagy valós politikai szerepvállalása miatt próbálta diszkreditálni Krúdyt, aminek az lett az eredménye, hogy bizonyos lapok és kiadók többé nem biztosítottak publikálási lehetőséget számára. Noha a *Vasárnapi Újság* nem tartozott a korszak keményvonalas kormánypárti lapjainak sorába, lehet, hogy Hoitsy – a következőkétől tartva – elzárta Krúdy előtt a lapban való megjelenési lehetőséget. (Ezt alátámaszthatja az, hogy Krúdy folyamatosan megjelent köteteiről a lap nem közölt semmilyen írást.)⁸⁰ Krúdynak 1920 és 1922 között soha nem tapasztalt nehézségekkel kellett szembesülnie. Amíg a magyarországi szerzők írásainak bőséggel helyet adó határon túli lapok hálózata ki nem fejlődött, a szerző publikálási számai a pályakezdés éveikhez hasonló mennyiségekre zuhantak vissza.

Krúdy Gyula és a *Vasárnapi Újság* viszonyát mindvégig befolyásolták a külső körülmények, amelyek közé éppen úgy besorolható a szerző változó (1911-től meredeken emelkedő) megítélése, folytonosan bővülő publikálási hálózatának ebből fakadó dinamikája, a kiadói kapcsolatok megszerzésére és megerősítésére tett erőfeszítések, valamint a kapcsolat utolsó éveiben őt ért irodalompolitikai támadássorozat. Az biztos, hogy a lapban publikált 38 írás, a Franklinnál megjelenő kilenc kötet,⁸¹ Schöpflin számos, a *Vasárnapi Újság*ban megjelenő

80 Leszámítva a Hajnal Kiadónál 1920 folyamán megjelent *Az oltárterítő – Csillagok a Kárpátok felett* című, eredetileg 1901-ben *Az Én Újságomban* folytatásokban megjelenő szöveget tartalmazó kötetrel kapcsolatos egysoros megjegyzést. „Ifjúsági könyvek”, *Vasárnapi Újság* 67, 24. sz. (1920): 288.

81 Beleértve ebbe természetesen az 1904-ben a Franklin által felvásárolt Lampelnél 1910-ben megjelenő kötetet, az *Utazás a Tiszánt* is.

Krúdy-kritikája, valamint a különböző reklámok és hirdetések anyagi haszonnal, kritikai megbecsüléssel és az olvasók számának növekedésével is jártak Krúdy számára, és mindez annak fényében is kiemelkedő teljesítménynek számít, hogy a kapcsolat 1911-től elhalványodott, majd több alkalommal is évekre megszakadt.

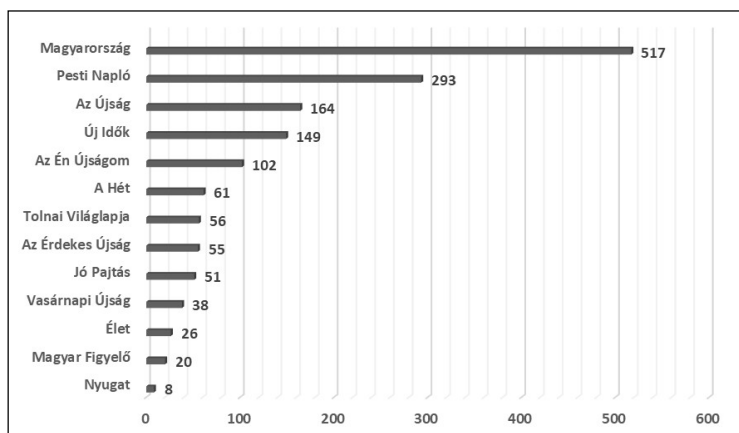
Krúdy Gyula korán, de legkésőbb 1896-os fővárosba érkezését követően rájöhetett arra, hogy a korabeli sajtóhálózat által felkínált sokszínű nyilvánosságteret (ezen keresztül pedig az irodalmi piac minden szegmensét) leghatékonyabban a szerialitás különféle műfajai és praktikái segítségével lehet meghódítani. Ezzel is magyarázható, hogy számos kortársához hasonlóan sikeresen alkalmazta azt az elvet, miszerint minél több műfajú szöveget minél több helyen és a lehető leggyakrabban kell publikálni: Krúdy az 1900-as évek elején tömegével szállította a folytatásos regényeket és elbeszéléseket a budapesti és vidéki orgánumoknak, s noha ekkor még szoros kiadói kapcsolatokkal nem állt annyira jól, viszonylag nagy olvasóközönséget tudhatott magáénak. Mindez azonban csak (fontos) alapesete volt a szerialitásnak, amelyhez ideális esetben hozzáadódott az is, hogy elbeszéléseinek sajátos, fiktív világán belül, egy-egy jellemző hős vagy hőstípus köré épültek történetei. A szövegek tényleges sorozatgyártását Krúdy ilyen értelemben 1911-ben, Szindbád (eredetileg Sinbad) nevű figurája segítségével indította el, de ennek legfontosabb előzményei az ún. Zathureczky–Gaál történetek voltak, amelyeket a szakirodalom az 1902 és 1907-es időszak fontos szövegtípusaként emleget.⁸² Ha csupán a legfontosabb jelölők szintjén maradunk, a *Vasárnapi Újság* legalább öt, ebbe a korpuszba

82 Vö.: BEZECZKY Gábor, „Az ismétlődés szerepe Krúdy »mikszáthos« korszakában”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 91–92 (1987–1988): 422–439, 423.

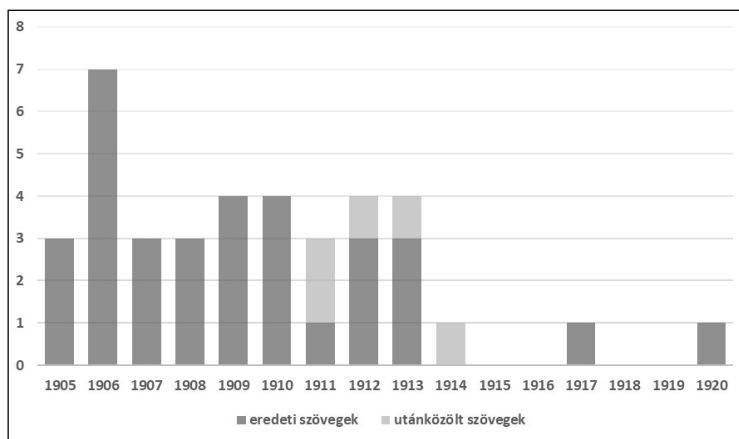
sorolható elbeszélést jelentetett meg (*A Gaálok öröksége, Az utolsó lovagi torna, Holdas éjjelen, Zathureczky tréfája, Három pipa*), ez pedig azt jelenti, hogy a viszony kezdeti időszakában Krúdy azokból az írásokból küldött Hoitsy Pálnak, amelyektől éppen leginkább remélte azt, hogy segítségükkel utat talál a legszélesebb olvasóközönséghez.

Ezekből az elbeszélésekből a későbbi években csak nagyon kevés jelent meg kötetben, sőt, a szocializmus idején válogatott szövegkiadásaiába sem vették fel mindegyik írást. Mivel a Kalligram Kiadónál megjelenő (évek óta szünetelő) Krúdy-összkiadás is csak 1902-ig ért el az elbeszélések közlésében, a *Vasárnapi Újságban* megjelent Krúdy-szövegek elolvasásához több esetben is magához a *Vasárnapi Újsághoz* kell nyúlnunk. Krúdy ezzel a feltehetően indirekt húzással, már-mint azzal, hogy nem szerkesztette kötetbe itt publikált szövegeit, sőt, mai ismereteink szerint legtöbbjét átírt vagy változatlan alakban más lapokhoz sem vitte át, maga teremtette meg kiterjedt szövegkorpuszának egyik mikroarchívumát. A 21. század olvasóinak persze nem kell feltétlenül a lap bekötött példányait fellapoznia, ha például a *Régi ház régi lakója* című novellát akarja elolvasni, de a 19–20. század olvasóihoz hasonlóan rá van kényszerítve arra, hogy a *Vasárnapi Újságot*, illetve ebben az esetben a lap fakszimiléjét vegye tüzetesebben szemügyre.

Képmelléklet

↑ 1. ábra: Krúdy Gyula különböző fővárosi lapokban megjelent szövegei 1905 és 1920 között

↑ 2. ábra: Krúdy Gyula eredeti és utánközölt szövegei a Vasárnapi Újságban 1905–1920